

Thomas Östros välkomnar kommersialiseringen av den »fria forskningen»

Positivt när akademins forskare tar patent och bildar egna bolag

Extra medel till grundforskning är ett exempel på det som Thomas Östros betecknar som ett forskningspolitiskt trendbrott för om kommande årsskifte. Bioteknik – med inte minst en kommersiell potential – tillhör ett av de prioriterade områdena.

– Det är mycket positivt när vi ser ett ökat intresse bland akademins forskare att patentera och kommersialisera forskningsresultat, säger Thomas Östros.

Forskarsamhället är inne i en omfattande förändringsprocess. Fokuseringen på bioteknik, fakulteternas krav på nya finansieringsvägar och ett förestående generationsskifte är exempel på faktorer som tvingar fram nya strategier. Den forskningspolitiska propositionen Forskning och förnyelse är regeringens verktyg för att försöka skapa en god jordmån för dessa. Propositionen presenterades i september och i december behandlas den i riksdagen.

Utbildningsminister Thomas Östros anser att propositionen innebär ett trendbrott på flera sätt. Dels att det faktiskt finns nya pengar att fördela efter en lång tid av ekonomiskt återhållsam forskningspolitik, dels att regeringen nu måste fokusera på att klara generationsskiftet. En stor del av landets forskare är i åldern 55 år och äldre.

Vill uppnå större samverkan

Ett av regeringens förslag för att främja rekryteringen av unga forskare är 16 forskarskolor som knyts till olika universitet. Skolornas inriktningar är på förhand bestämda, bland annat ska två syssla med genomik och bioinformatik. Det finns flera skäl till att regeringen inte har lämnat över beslutet om skolornas inriktning till universiteten själva, säger Thomas Östros.

– Vi har utgått från en utredning som pekat på vilka centrala områden universiteten själva anser vara strategiskt viktiga. Men det finns också en annan central tanke bakom idén med forskarskolorna: samverkan.

– Vi har haft en lång period med allt mindre samverkan mellan olika läroan-

stalter. Alla har strävat efter att själva bli universitet. Men vi kan inte ha forskarutbildningsmiljöer vid varje högskola, däremot forskningsförankring genom samverkan med universitet. Det finns en stor andel studenter vid landets högskolor som skulle kunna gå vidare till en forskarutbildning och som behövs för att klara generationsskiftet. Därför får universiteten medlen för att driva forskarskolorna, men det ska göras i samverkan med högskolorna, säger Thomas Östros.

Men även om fler studenter lockas av en forskarkarriär redan under utbildningstiden återstår det klassiska problemet: hur ska universiteten lyckas behålla en yrkesgrupp som är mycket attraktiv på arbetsmarknaden?

– Visst har vi ett delat ansvar, staten måste ju se till att universiteten har tillräckligt med pengar för att kunna erbjuda bra villkor. Men det finns redan mycket pengar i systemet som till stor del är uppbundna; det är den stora generationen forskare som sitter på de stora resurserna.

– Universiteten måste själva börja tänka på generationsskiftet och erbjuda tillräckligt bra arbetsvillkor och löner för att unga begåvade forskare inte sedan ska välja näringslivet istället för akademien. Vi kan inte styra universitetens lönesättning, säger Thomas Östros.

Regeringen föreslår i den forsk-

Utbildningsminister Thomas Östros är övertygad om att staten även i framtiden blir en helt dominerande finansiär av universitetens grundforskning.

ningspolitiska propositionen åtta områden som ska prioriteras inom ramen för ett extra tillskott på 1,3 miljarder kronor under perioden 2000–2003. 120 miljoner av dessa läggs på bioteknik och biovetenskap. Kartläggningen av det mänskliga genomet innebär en stor potential, såväl vetenskapligt som kommersiellt, och bioteknik är ett område som Sverige även i framtiden bör ligga långt framme inom, menar Thomas Östros.

Samtidigt har exempelvis den landstingsknutna kliniska forskningen svårt att hävda sig. Sedan staten 1998 sade upp avtalet om sk ALF-ersättning till läkarutbildning och forskning ser situationen knappast ljusare ut. Något nytt avtal har inte träffats med Landstingsförbundet. Men Thomas Östros ser ingen större risk för att fokuseringen på bioteknik och biovetenskap kommer att missgynna annan medicinsk forskning.

I linje med forskarnas vilja

– Det finns en mycket stark önskan från forskarsamhället om att få resurser till just dessa områden, det har bland annat de nuvarande forskningsrådets uppvaktning av regeringen visat. De vill göra en rejäl satsning på bioteknik

FOTO: HANS PETTERSSON

vilket jag tycker är helt rätt. Och det handlar ju om nya pengar, andra verksamheter får därför inte försämrade resurser på grund av detta.

– Den kliniska forskningen är också landstingens ansvar, och det ansvaret måste de ta nu när även deras ekonomi blir allt bättre. Klinisk forskning är en viktig del av sjukvården, men jag tror inte att landstingen är tillräckligt införstådda med den kliniska forskningens problem. Dessa kommer dock att aktualiseras ytterligare när ALF-avtalet löper ut, säger Thomas Östros.

Satsningarna på bioteknik innebär stora möjligheter till kommersiella initiativ, vilket också välkomnas av många universitetsledningarna då det skapar möjligheter till egna inflöden av pengar genom bolagiseringar och forskningsbyar. Även Thomas Östros välkomnar sådana initiativ.

– Det är bra med forskare som har en fot inom universitetet och en fot inom näringslivet, och det är absolut inte fel om vi får en ny spännande läkemedelsindustri som byggs upp av forskare nu när de stora läkemedelsindustrierna inte längre har samma förankring i Sverige. Därför är det mycket positivt när vi ser ett ökat intresse för att patentera och kommersialisera forskningsresultat, säger Thomas Östros.

Den fria forskningen hotad?

Kommersialiseringen riskerar dock att leda till en mindre öppen forskning, och monopoliseringar som innebär allvarliga inskränkningar för andra forskare. Enskilda forskares engagemang utanför akademins väggar skapar också fler intressekonflikter.

Thomas Östros menar att de enskilda universiteten bär ett stort ansvar för att bevara den fria forskningen, liksom för att skapa tydliga regelverk och redovisningssystem för enskilda forskares bindningar till näringslivet.

– Informationen om enskilda forskares intressen utanför universitetet måste vara lättillgänglig för alla, och i det avseendet finns det mycket kvar att göra. Den öppenheten är en förutsättning för att kritiskt kunna granska en enskild forskares arbete. I en god institutionsmiljö är seminarieverksamheten den avgörande kanalen för att penetrera pågående forskning och vilken kvalitet den håller. Engagemang i näringslivet får inte inskränka på seminarieverksamheten.

– Visst uppstår det en spänning när allt fler forskare även får kommersiella intressen, men ett medvetet universitet kan hantera den. Det är jag övertygad om. Det vore förfärligt om man tvingades säga, att det enda sättet att behålla den fria forskningen är att stänga alla dörrar till näringslivet. Det skulle vara

FOTO: HANS PETERSSON

– **Det går inte** att bedriva en stark biovetenskaplig forskning utan att också ta in humanistiska och samhällsvetenskapliga perspektiv. Den delen tycker jag att de gamla forskningsråden har missat, säger Thomas Östros.

förödande för svensk forskning, säger Thomas Östros.

Även om de statliga fakultetsanslagen svarar för en allt mindre del av akademins forskningsfinansiering i förhållande till näringslivets bidrag, är Thomas Östros övertygad om att staten genom forskningsråd etc kommer att förbli den helt dominerande finansören.

– Fortfarande finansieras 90 procent av svensk grundforskning inom universitetet av staten via forskningsråd och liknande. Forskningsbyar och andra kommersiella initiativ är en väg att stärka Sverige som tillväxtnation, inte en väg att finansiera svensk grundforskning. När det gäller statliga medel per capita som går till forskning ligger Sverige i världstopp och det räknar jag absolut med att vi kommer att vara även i fortsättningen, säger Thomas Östros.

Kraftsamling i nytt råd

Ett viktigt inslag i svensk forskningspolitik efter årsskiftet blir det nyinrättade Vetenskapsrådet, som får ett ansvar för att finansiera grundforskning inom alla vetenskapsområden på universitet och högskolor. Vetenskapsrådet övertar de uppgifter som tidigare legat på Medicinska forskningsrådet, Naturvetenskapliga forskningsrådet, Forskningsrådsnämnden, Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet och Teknikvetenskapliga forskningsrådet. Dessa råd försvinner i och med årsskiftet 2000–2001.

Syftet med ett stort vetenskapsråd är att kraftsamla resurserna, och att skapa en grund för bland annat förnyelse och rörlighet inom forskningen. Förutom de medel som tillförs rådet genom avvecklingen av de andra råden, tillförs ytterli-

gare 478 miljoner kronor fram till år 2003.

– Med Vetenskapsrådet skapas två viktiga möjligheter som tidigare inte fanns: Vi kan med ett samlat råd på ett bättre sätt driva prioriteringar, och vi måste kunna prioritera för att förbli världsledande inom några få områden. Nummer två är möjligheten till gränsöverskridanden.

– Det går inte att bedriva en stark biovetenskaplig forskning utan att också ta in humanistiska och samhällsvetenskapliga perspektiv. Och dessa ska inte komma in »som en kaka till kaffet» på slutet, utan finnas parallellt med de stora biovetenskapliga satsningarna. Den delen tycker jag de gamla forskningsråden har missat, säger Thomas Östros.

Forskarnas inflytande ökar

Vetenskapsrådet får en styrelse med 13 ledamöter. Åtta av dessa utses av forskarsamhället, resterande av regeringen. Även rådets tre underavdelningar för ämnesområdena medicin, natur- och teknikvetenskap samt humaniora-samhällsvetenskap, får styrelser som domineras av ledamöter utsedda av forskarsamhället.

– Jag har en mycket grundläggande princip för forskningspolitiken och den är att forskarnas inflytande måste stärkas. Nu får vi en rådstruktur som ökar forskarnas inflytande rejält, säger Thomas Östros.

– Regeringen har också känt ett behov av att ha en stark kunskapsbas att vända sig till. Jag tror vi får den basen genom Vetenskapsrådet, som får ett stort inflytande över forskningspolitiska frågor.

Medan Vetenskapsrådet ska bli den fria grundforskningens högborg med vetenskaplig kvalitet som drivkraft, får Verket för innovationssystem – vilket också är en ny myndighet från årsskiftet 2000–2001 – en motsvarande funktion för den behovsstyrda forskningen. Verket för innovationssystem tar över uppgifter från flera myndigheter, däribland Nutek, och får förutom de överförda resurserna ett tillskott på 40 miljoner kronor under åren 2001–2003 för forskning inom bland annat bioteknik.

– Med Verket för innovationssystem kan vi mer kraftfullt stödja den kunskapsbaserade småföretagsamheten, och hjälpa till att skapa bryggor mellan näringsliv och universitet.

– Men grunden för att inte universitetens integritet ska hotas av att på det sättet öppna sig för omvärlden är att det finns mycket stora resurser till grundforskning. Det ansvaret vilar på Vetenskapsrådet, säger Thomas Östros.

Peter Örn